

Concepció Carreras, Maria Mercè Devesa, Rosa Sacrest i Mercè Bayona, la poetització del paisatge olotí

..... Carme Ramilo

Concepció Carreras (1893-1961): *dona i literatura a la Catalunya del segle XX* és el títol del treball d'investigació del doctorat de Teoria i Cultura Contemporània que el juliol de 2003 vaig presentar a la Universitat de Girona.

En iniciar l'estudi d'aquesta interessant –i poc coneguda– poeta i música olotina, Concepció Carreras Pau, la primera pregunta que em vaig formular va ser per què la seva trajectòria literària havia restat, pràcticament, fins aquell moment, en l'oblit.(1)

Concepció Carreras, objectiu d'estudi

És cert que abans que Carreras morís, el 10 de setembre de 1961, víctima d'una operació sense èxit per Parkinson, el seu nom ja havia generat més d'una dotzena d'articles i ressenyes a diferents publicacions gironines i barcelonines –tenia en vida

amb el reconeixement que un determinat sector del món de la cultura catalana li va atorgar per la seva tasca musical i, sobretot, poètica–, però no és menys cert que mai ningú havia estudiat des del camp de la crítica literària el conjunt de tota la seva obra i, indistriablement, la seva vida.

Les preferències estéticoideològiques i literàries de les generacions d'intel·lectuals catalans de les dècades dels 60 i 70 del segle XX, que responien a un rotund rebuig de la literatura que s'havia publicat, amb el vistiplau de la censura, durant el període del règim franquista, expliquen que l'obra de Carreras, així com la de molts altres escriptors coetanis seus, fos relegada –sense valorar objectivament la seva qualitat– al racó més obscur de la història. Pels volts de l'any 1959, l'escriptor català (i també espanyol) va entrar novament en contacte amb la societat de la qual havia estat desvinculat des del 1939, data d'inici de la lacerant dictadu-

ra del general Franco. Des del 1939 i fins al 1959, aproximadament, el tipus de literatura que es conreava a Catalunya i a Espanya era de línia conservadora i idealista, i és dins d'aquesta línia on es troba la poesia de Carreras, que podem qualificar –si volem ser objectius i justos, i no deixar-nos portar pels prejudicis polítics– d'extraordinària. Els versos de Carreras –tant els escrits abans de la Guerra Civil Espanyola com després– no traspuen la realitat social del seu moment, sinó que humanitzen, amb un sedàs totalment idealitzador, un paisatge, el seu paisatge (el d'Olot, la ciutat que la va veure néixer i viure la major part de la seva vida), un entorn natural que ens recorda l'estètica de la pintura de l'Escola de Paisatge d'Olot, del final del segle XIX, (amb els germans Vayreda –Joaquim i Marià– i Josep Berga i Boix com a iniciadors i màxims exponents) pel que fa al tractament vital i intimista del paisatge. La natura apareix en els versos de Carreras –molt rics des del punt de vista lèxic– amb una forta càrrega de sensibilitat que no deixa el lector indiferent. La veu poètica penetra i se sent penetrada alhora per aquesta natura sublim i vital, quan «la claror del cel es mig recull / i fresseja l'ocell dins la verneda, / quan el remat camina vers la cleda / ja l'orenga frissosa cluca l'ull, / i vora seu la menta i sajolida / endormisquen son hàbit benolent, / becaineja l'hisop i la calcida, / el rec descolloreix sa llum latent... / I més tard tot s'adorm, l'aire i la fulla, / només mouen saraus / a dins el bassilló de l'aigua sulla / granotes i gripaus».(2)

Els primers coneixements musicals

La trajectòria professional d'aquesta intel·lectual olotina és, per altra banda, completament indestruïble de la seva trajectòria vital: va viure *per* i *per a* la poesia i la música. Els primers coneixements musicals de piano els va rebre de mans del músic i rellotger olotí Narcís Corriols, que va exercir una notable influència en els ambients culturals de l'Olot de la segona meitat del dinou i de les tres primeres dècades dels vint. Corriols, a més d'haver impartit classes de solfeig i piano al Centre Catòlic i al Casal Marià d'Olot, dues institucions catòliques d'un reconegut, llavors, prestigi, a la ciutat, així com el seu propi domicili, situat al número 2 del carrer de Sant Rafael, i d'haver donat lliçons musicals, entre 1909 i 1910, a qui posteriorment esdevingué el famós tenor Hipòlit Lázaro –quan aquest es trobava com a soldat en el Batalló d'Estella, aleshores de guarnició a la ciutat–, va representar una de les peces més rellevants dels Jocs Florals d'Olot (va ser membre del jurat musical), i va ser un dels personatges més significatius del catalanisme conservador, catòlic i tradicional.

Els pares de Concepció Carreras –Antoni Carreras Fàbregas i Elvira Pau Roca–, propietaris d'una fàbrica heretada de xocolata i d'una botiga coneguda com a Ca l'Adroguer del Tura (per estar situada davant de l'església de Nostra Senyora del

Concepció Carreras (1893-1961) a la dècada dels anys vint.

Tura d'Olot), van educar els seus fills –sis noies i un noi– segons els canons d'aquest mateix conservadorisme catòlic, amb el qual se sentien completament identificats. Concepció Carreras Pau –nascuda el 5 de desembre de 1893, al domicili familiar, al número 1 del carrer Clivillers, xamfrà amb el carrer Baix del Tura d'Olot– va estudiar primer al col·legi de l'Immaculat Cor de Maria (confessional catòlic) de la mateixa ciutat, i posteriorment, el batxillerat, a l'escola de la Congregació de les Germanes Carmelites de la Caritat Vedruna –l'Escorial– de Vic, on va romandre internada durant aquesta darrera etapa. Amb tot això, en les anades i vingudes a Olot, encara rebia classes de piano de Narcís Corriols.

Ja considerablement interessada per la música, i amb la formació que havia anat adquirint durant els darrers anys del segle XIX i les dues primeres dècades del segle XX, Carreras va començar, l'any 1919, el primer curs de professorat de piano, a la prestigiosa acadèmia Ainaud de Barcelona, fundada (el 1905) i dirigida pel violinista Enric Ainaud(3), director artístic de l'Associació Íntima de Concerts de Barcelona. A més a més, segons una nota apareguda el 24 de juliol de 1920 a la publicació olotina *La Tradició Catalana*, Carreras es va examinar, el mateix 1920, en el Centre Artístic Musical de Barcelo-

na, de tres cursos per també obtenir el títol de professora de piano: va aconseguir una qualificació d'excel·lent amb diploma en els dos primers cursos, i d'excel·lent amb medalla i diploma en el tercer.

Set anys més tard, el 1927, amb gairebé 34 anys d'edat, Carreras va finalitzar els estudis de piano a la mateixa acadèmia Ainaud, sota la tutela del pianista Ricard Vives(4), deixeble del prestigiós compositor i pianista Enric Granados.

L'Institut Català de Rítmica i Plàstica de Joan Llongueres

L'ensenyament musical de Concepció Carreras no va acabar, però, aquí: entre els darrers anys de la dècada dels anys vint i els cinc primers dels anys trenta, va estudiar rítmica i plàstica amb el músic, poeta i crític musical barceloní Joan Llongueres (1880-1953), un dels personatges més rellevants de la cultura catalana de la primera meitat del segle XX. La figura de Llongueres va ser clau tant des del punt de vista, bàsicament, pedagògicomusical, com literari, en la trajectòria de Carreras. Joan Llongueres, deixeble d'Enric Granados i d'Enric Morera, va ser el fundador, l'any 1913, amb el suport de Lluís Millet i Francesc Pujols, de l'Institut Català de Rítmica i Plàstica,(5) amb seu a l'Orfeó Català de Barcelona; l'Institut seguia el mètode Dalcroze, que Llongueres havia après a Dresde (Suïssa) de mans del mateix pedagog musical Émile Jacques-Dalcroze. Per altra banda, Llongueres va fundar a Terrassa l'Escola Municipal de Música i l'Escola Coral, i, juntament amb Alexandre Galí, Artur Martorell i Enric Gibert, l'Escola Vall Paradís. També va exercir de director d'Educació Musical a les Escoles de l'Ajuntament de Barcelona, entre d'altres tasques pedagògiques. A més a més, va dirigir l'Educació Musical de les Escoles Blanquerna, amb Alexandre Galí al capdavant. El 1924, va fundar i va dirigir l'Acadèmia de Música de Barcelona. Va ocupar, també, durant diversos anys, el càrrec de president de la Lliga Sardanística de Catalunya i va exercir, durant més de dues dècades, de crític musical a *La Veu de Catalunya* i *Revista Catalana*. El 1934 va ser nomenat Mestre en Gai Saber en els Jocs Florals de Barcelona. És destacable, a més, el gran nombre de llibres de pedagogia musical infantil(6) que va publicar, així com els de poesia i prosa. La vida, per tant, de Llongueres, tal com passaria, posteriorment, amb la de la seva fidel deixeble Concepció Carreras, va estar dedicada, en gran mesura, als infants i al conreu de la poesia. Una carta(7) escrita i signada per Concepció Carreras, des d'Olot, el 18 de juliol de 1932, testimonia l'estreta relació professional que aquesta mantenia amb el seu mestre, i també la sòlida fama que Llongueres ja posseïa en els ambients musicals i literaris catalans del moment, així com Carreras, per la seva banda, en els cercles intel·lectuals olotins. En l'esmentada carta, Carreras convidava Llongueres a un Festival a Olot, i li diu:

«Molt distingit mestre

»Rebuda la seva atenta lletra sento viuament l'estat de la seva salut, contratemps que esflora la meua esperança de tenir-lo a Olot el dia 21. [...]

»Ni als cartells de carrer enunciadors del Festival, ni als programes no consta la seva vinguda, únicament s'anuncia als periòdics locals de la setmana passada.

»Si li és possible venir, atenguent a la seva salut, ens acontentarem ben rebé a que actui solsament d'espectador, la qual cosa ja ens honraria pregonament. I en aquest cas li agrairia m'ho comunicqués per telefonema o telegrama [...].».

El Festival del qual parla Carreras en l'epístola va ser celebrat, efectivament –segons unes notes aparegudes a la premsa de la ciutat–, el dijous dia 21 de juliol de 1932, a tres quarts de deu de la nit, al Teatre Principal d'Olot. En les ressenyes posteriors a l'acte (integrat per algunes peces del mateix Llongueres i organitzat per l'Escola Municipal de Música d'Olot(8)), no es fa esment del nom del barceloní, fet que fa suposar que li va ser impossible assistir-hi, per motius de salut, per presidir-lo.

La Secció Infantil de Rítmica i Plàstica Carreras

La Secció Infantil de Rítmica i Plàstica Carreras, que Concepció Carreras fundà a final de l'any 1940(9) a la seva ciutat natal, Olot, i que va viure el període de màxima eferescència durant tota aquesta dècada dels quaranta, va seguir sempre el mètode Dalcroze, que havia après a Barcelona amb Llongueres, un mètode pedagògic actiu que desenvolupa al mateix temps les aptituds auditives i motores, la memòria i la concentració, educa la sensibilitat, l'espontaneïtat i la capacitat de representació ràpida, que estimula la creativitat i afavoreix una integració harmònica de les facultats sensorials, afectives i mentals de la persona. Aquest mètode, encara vigent avui dia, relaciona els moviments naturals del cos, els ritmes artístics de la música i les capacitats d'imaginació i de reflexió. En un dels primers anuncis de la Secció, ubicada en el mateix domicili familiar, podíem llegir que aquesta estava destinada a ambdós sexes, des dels 3 anys d'edat i fins als 12. Cal remarcar que el fet d'impartir classes musicals a nens i nenes alhora va representar un alt punt d'atreviment, tenint en compte el moment historicosocial que s'estava vivint llavors: la dictadura política, rígida i inflexible, de Francisco Franco prohibia l'ensenyament comú entre els dos sexes. Però els òrgans de censura van posar, efectivament, tres anys més tard, la mà sobre aquest atreviment, i, segons l'historiador i metge Jordi Pujiula, «una nota d'agost de 1943», del llibre d'actes del Centre Catòlic d'Olot, «ens indica que el consiliari d'A.C. [Acció Catòlica] no permet de fer teatre homes i dones plegats. La junta protestà i acordà que faria teatre mixt. La decisió no es duria però a la pràctica. Pel novem-

Fotografia de família. El pare, la mare —asseguda, al centre— i els set fills: Concepció, la segona per la dreta, amb el braç sobre una de les seves germanes.

bre d'aquest mateix any, i arran d'un espectacle de Concepció Carreras, el rector prohibeix de nou fer espectacles amb intervenció dels dos sexes». (10) El nacionalcatolicisme va imposar de manera inqüestionable i generalitzada les seves lleis, obligant a fer teatre els homes sols al Centre Catòlic d'Olot, fins al 1959. El dimarts dia 5 de setembre de 1944 tornem a trobar, però, un altre dels espectacles infantils musicals de Carreras sobre l'escenari, aquesta vegada al Teatre Principal de la ciutat. En el festival, hi col·laboraven deixebles de l'Estudi Eulàlia Torres-Farell de Barcelona, que havia obtingut molts èxits en el Palau de la Música. Segons les afalagadores crítiques aparegudes a la revistes d'Olot, l'èxit aconseguit, en aquesta ocasió, també va ser extraordinari. Entre les obres representades, n'hi havia d'originals de Carreras (*Las muñequitas* i *En Tòfol i l'Agneta*) i del seu mestre Joan Llongueres (*El buen mercader* i *Las calzas de Juan*). El darrer espectacle musical del qual tenim constància, a través de programes (11) i ressenyes, és el del dia 30 de juliol de 1946, que va tenir lloc al mateix Teatre Principal d'Olot.

A partir del final de la dècada dels quaranta i durant la dels cinquanta, l'efervescència (molt generalitzada) del cinema també va modificar el mapa cultural de la ciutat garrotxina. Molta gent va preferir anar a veure les pel·lícules més en voga durant aquells anys com *Ha nacido una estrella*, *El hotel de los líos*, *Gilda*, *Lo que*

piensan las mujeres, *Lo que el viento se llevó*, *El tercer hombre* o *Pandora y el holandés errante*, entre d'altres. El teatre i els espectacles, en general (entre els quals els de Concepció Carreras) es van veure perjudicats per la creixent rellevància i transcendència que estava adquirint el setè art. En el cas de Concepció Carreras, a més a més, l'acceleració del Parkinson (12) va comportar un element afegit més, i es produí el declivi de la Secció de Rítmica i Plàstica Carreras, una, podem qualificar, amb totes les lletres, institució musical que va marcar una línia molt personal i definida en l'entrellat musical per a infants en l'Olot dels anys quaranta —sobretot— del segle vint, i que va tenir, més tard, continuïtat en la seva deixeblla olotina, Roser Coll.

Tal com va afirmar l'historiador olotí Joan Casulà, en un dels actes de l'homenatge que es va fer a Concepció Carreras, a la Casa de Cultura d'Olot, el 19 d'octubre de 1968, referint-se a les representacions de dansa, cant, teatre i recitals organitzats per la mateixa Carreras, aquesta «va desenrotllar, en un llarg moment de la seva vida, un missatge cultural de sociabilitat, de nobles ideals i de sans costums. Va dedicar-los [als seus alumnes] el millor del seu esforç, de la seva intel·ligència i de la seva capacitat de superació i, amb les seves representacions, va procurar que la mainada es salvés de les grapes d'aquest terrible opi, vehicle i embrutiment col·lectiu, que són els "còmics", tebeos i, en els nostres temps, la

televisió». (13) Tots aquests factors, amb el no menys destacable "boom" del turisme de la Costa Brava, també dificultava cada vegada més l'afluència de públic al teatre i a les representacions musicals. En l'aspecte musical, a partir d'aquest moment, Carreras va dedicar-se, exclusivament, a ensenyar piano a l'escola de monges carmelites de les Preses, localitat veïna a Olot, classes que havia compaginat fins llavors amb les de la Secció de Rítmica. (14)

Activitat cultural i literària. Període de preguerra

Paral·lelament a aquest prolífera activitat pedagògicomusical de Carreras, n'existia una altra, la literària, no menys destacable, que havia iniciat molt aviat, l'any 1912 –quan tenia tan sols dinous anys–, al Patronat Escolar d'Obreres o Patronat de la Immaculada i Sant Antoni. En aquesta institució religiosa, sense ànim de lucre, fundada el 1902 per Joaquim Bonet i Batlle, i prolongada fins als anys trenta (el 1936 Joaquim Bonet va morir com a conseqüència dels primers enfrontaments en la Guerra Civil Espanyola), Carreras va impartir classes de sofeig i lectura. Durant aquestes tres dècades, va col·laborar molt activament en l'activitat cultural del Patronat i en el seu mitjà de difusió: la *Fulla del Patronat*.

A més a més, des de l'agost de 1921 al març de 1936, va publicar diversos poemes a la revista olotina *La Tradició Catalana* (15). Els temes centrals d'aquests són el paisatge d'Olot, l'amor, la mort, la religió, l'enyorança pel temps passat, per un temps que no torna (pres des d'un punt de vista intimista, sense consideracions politicosocials) i la pàtria (simbolitzada per la barretina i la sardana), tema, aquest últim, que s'havia convertit en bastant recurrent en la literatura catalana de, sobretot, les tres primeres dècades del segle vint, i també en columna vertebral literària del Regionalisme Catòlic Català, ideologia amb què l'olotina combregava.

Així mateix, Carreras va col·laborar, de manera assídua, en altres publicacions d'Olot de línies ideològiques clarament divergents entre si: la *Revista d'Olot* (16), *El deber* (17), *La Ciutat d'Olot*, (18) i *El Carne. Portaveu del Terç Orde y Confraries del Carne de Catalunya* (19), amb composicions de tema amorós i religiós.

Els poemes que va publicar a *Revista d'Olot* –dignes, indubtablement, de ser inclosos en les millors antologies de poesia catalana–, giren, per una banda, al voltant del tema de l'amor a l'ésser humà, i per l'altra, al voltant de l'amor a la natura, i en moltes ocasions aquest darrer simbolitza el primer. La veu poètica reclama la correspondència de l'amat o de l'amada (hi ha alternança del gènere de la persona a la qual la veu poètica s'adreça). En el poema *Per què t'he conegut?*, demana, amb una latent sensibilitat a la dama i al seu propi jo alhora: «Pel teu amor l'ànima em tens captiva, / més tu per mi l'amor no has concebut, / si no pots lliberar-me, oh dona altiva, / per què t'he conegut? / Tu m'has encès desitjós de ventura / i el meu esperit per tu es tornà golut, / si m'havies de dar fel,

volent dolçura, / per què t'he conegut? / Sens l'amor teu, ma vida se'm llatzara / però, sens parar mai i esma-perdut, / preguntà mon cor ara i suara / per què t'he conegut?».(20)

En el cas del poema *Lluita*, publicat també a *Revista d'Olot*, el 1927, la rosa simbolitza la passió i l'amor. El poeta canta l'amor a la natura, i aquest cant li serveix de recurs, també, per parlar de l'amor a l'ésser humà, un amor que li produeix un fort sentiment de por a ser ferit. Per una banda, la veu poètica sent un desig imperiós d'agafar la «rosa de foc que guarniria / i de flaire i de llum embaunaria / per trist que fos un qualsevol jardí», però, per l'altra, reclusa la mà amb temença, no sap què fer, el cor li diu que és bella i vol fruir-la, i el cap botzina i diu que no pot ser. La rosa, segons la veu lírica, «guarda un verí que's glop de mal sa i crudel / en el fons pro més fons de sa poncella / per tot aquell o aquella / que agosarada hi vagi a xuclar mel».(21)

La revista *La Dona Catalana*

És evident, doncs, que Concepció Carreras ja maldava per aconseguir una posició reconeguda en el món de les lletres catalanes, i les revistes i els diaris li resultaren una eficaç plataforma d'accés. Al final del 1927, ja hi havia publicat prop d'una quarantena de composicions poètiques i algun text. Si tenim en compte que estem parlant d'una «dona-intel·lectual», la xifra és rellevant, en una societat on el pes de la cultura requeria, bàsicament, en l'«home-intel·lectual», a excepció d'alguna incursió puntual com la que la dona va poder fer a través de la interessant revista barcelonina *La Dona Catalana. Primera Revista Catalana de Modes i de Llar* (22) (una dels publicacions de més pes a la Catalunya de la dècada dels anys vint), que també serviria a Carreras de pont d'accés als ambients culturals catalans més influents d'aquella època. El 18 de desembre de 1925 –i coincidint amb el període en què estudiava música a Barcelona–, Carreras va publicar-hi el poema *Desamor*, en el qual la veu lírica es lamenta de la desesperança que sent davant el sentiment amorós, i exclama que el seu cor «com ella heu frisança / pel glaceig del desconsol, però no té ni esperança / d'un trist, tebi raig de sol!».(23)

El to melangiós d'aquests darrers versos és justificat, probablement, per la tristor i pel buit anímic que havia provocat, durant la dècada dels vint (m'ha estat impossible precisar la data exacta), en Carreras, el trencament de la relació amorosa (24) que mantenia amb el també olotí Joaquim Sacrest, del qual, segons diversos testimonis que la van conèixer personalment, estava profundament enamorada. A partir d'aquest moment (ell es va casar amb una altra dona i van anar a viure fora d'Olot), la temàtica del desencís amorós serà reincident en l'obra de Concepció Carreras.

Una altra de les plataformes en el seu camí d'incorporació al món de les lletres, així com la de moltes altres escriptores contemporànies, van ser els certàmens literaris. I va ser precisament en el

Concurs de Poesia Femenina de 1926 convocat per la mateixa revista *La Dona Catalana* on tres magnífiques composicions poètiques de Carreras (*El meu hort*, *Balada de la pluja* i *Balada de les prunes*) van resultar premiades, al costat de la d'altres intel·lectuals olotines com Maria Mercè Devesa, Rosa Sacrest Casellas, Roser Vayreda Trullol i Josefa Mató Puigmitjà, o el de personalitats tan destacades en els focus culturals i en la premsa femenina d'aquells anys com Maria del Carme Nicolau o Rosa Matheu Maristany.

El dia 24 de març del 1927, *La Dona Catalana* va publicar les 21 fotografies(25) de les guanyadores del Concurs de Poesia(26) i un fragment del poema o d'un dels poemes premiats. En aquest mateix número de *LDC*(27), i com a introducció a la presentació de les poetes guardonades, va aparèixer un article titulat «La dona i la Poesia», que anava signat amb el pseudònim de *Roc de Montseny*, en el qual la seva –suposem– autora feia una clara, però bastant radical, apologia del sexe femení en relació al gènere poètic, i afirmava que «la Dona és l'essència mare de la Poesia». Afegia que «la dona ama més la poesia que l'home, sent més la seva música que l'home, perquè veu el món a través d'un prisma menys positivista que aquest, perquè sap somiar més, perquè té el sentiment més viu, perquè és més sensible... Per això plora i riu amb més facilitat que no pas ell. Té l'ànima poètica».(28)

Fotografia d'estudi. Carreras, a la primera dècada del segle vint, amb el piano, l'instrument musical en el qual es va especialitzar.

A més a més, totes les composicions premiades en aquest Concurs de Poesia Femenina van ser editades a final del 1927(29) per la mateixa revista barcelonina, juntament amb les fotografies de les 21 poetes guardonades, en un llibre titulat *Llibre d'Or de la Poesia Femenina*. En la carta-pròleg d'aquest volum, Manuel Folch i Torres explica que s'arrisca «a dir que les més de les cinquanta poesies que integren el volum, es fan ben llegívoles per l'acurada forma llur ingenuïtat dels sentiments que hi campegen i –ço que es més dir car és un testimoni de sinceritat artística– la flaire de feminitat que en general exhalen».(30)

Per altra banda, amb *La puntaire*, una narració que portava per lema «Il·lusions», i que va ser editada –en dues parts– els dies 17 i 24 d'agost de l'any següent, el 1928, en els números 150 i 151, respectivament, de *La Dona Catalana*, Carreras va obtenir un *diploma honorífic en el Concurs Femení de Literatura* (aquell any, convocat en la modalitat de prosa).(31)

Els dies 7 i 8 de setembre de 1928, en els números 153 i 154 de la mateixa revista barcelonina, va ser publicada –també en dues parts– una altra narració de Carreras, aquesta vegada titulada *La institutriu*, que apareixia amb el lema «Sacrifici». El personatge central d'aquest darrer relat, Glòria, té, a diferència de la protagonista de *La puntaire*, Isabeló, una visió completament negativa de la vida.

La participació literària de Carreras a la revista *La Dona Catalana* es va prolongar fins al març de 1929: el 27 de maig de 1927, en el número 86, va publicar el poema *Balada del caçaire*; el 27 de gener de 1928, en el número 121, *Renyina d'amor...!*, el 27 de juliol del mateix 1928, en el número 147, dedicat especialment a Olot(32), *L'hora de l'amor*; i, el 22 de març de 1929, en el número 181, *Ingenuïtat*. Els temes predominants en aquests exquisits poemes són l'amor i el desamor que pateix la veu poètica.

El paper de la dona a la societat catalana del principi del segle XX es va convertir en el tema central de moltes pàgines de revistes, sobretot a *La Dona Catalana*; en aquesta publicació Carreras va coincidir amb la intel·lectual feminista (entès el terme des d'un punt de vista diferent al dels nostres dies(33)) Anna Murià, un dels puntuals bàsics d'El Club Femení i d'Esports de Barcelona (fundat el 14 d'octubre de 1928). La dona començava a tenir una creixent rellevància en els àmbits literaris i socials, i *La Dona Catalana* n'era un clar exemple. Elisenda Montclar expressava, per la seva banda, el 15 de juliol de 1932, que havia arribat «el moment oportú de declarar la necessitat que la dona faci política».(34) I afegia que no era possible continuar durant més temps en l'actitud d'indiferència que fins feia poc les havia caracteritzat en el camp polític.

Tal com afirma, a més a més, Neus Real, cap «cultura moderna, si volia ser-ho, podia ignorar la força creixent de la presència de la dona en tots els àmbits de la vida pública. En el cas de la literatura catalana», referint-se als anys trenta del segle

Segons una carta tramesa per Apel·les Mestres a Sacrest, des de Barcelona, el 28 de novembre de 1928, aquesta «és poeta, ha nascut poeta, i té un instint admirable de la versificació, mesura, rima y ritme». (40)

Josep Maria de Sagarra afirmava, per la seva banda, l'any 1953, en el pròleg que va escriure per al llibre *Íntimes*, de Rosa Sacrest, publicat a la Biblioteca Olotina el mateix 1953, que aquesta poeta «potser sense adonar-se'n, filla del paisatge d'Olot i formada en el sentit religiós de la vida, en el moment de voler transformar en poesia les seves experiències espirituals, com que no ha volgut seguir altra norma que la pròpia sinceritat, ni ha respirat millor escenari que les gràcies naturals del seu paisatge olotí, ha anat a parar a la clara, directa i emotiva fórmula verdaguèria». Sagarra afegeix que «Verdaguer investí d'una gràcia religiosa i humana tot el paisatge del nostre país: quan arrencà el mot viu de tots els elements del paisatge per teixir una poesia eterna. [...] El món des d'aleshores ha donat voltes, però la fórmula poètica de Verdaguer ha quedat en suspensió dins l'aire, sense perdre una gota d'actualitat ni una espurna de juvenesa. Ha quedat com una escola, com un camí, per arribar a l'emoció, prescindint de totes les posteriors malícies, i fiant-se només d'una neta i despreocupada sinceritat». Concepció Carreras també va seguir, indiscutible-

ment, com Sacrest, l'escola que havia creat Verdaguer en poesia al voltant del tema del paisatge.

Rosa Sacrest, el 4 de juny de 1930, es va casar amb un metge de renom a la ciutat, Joan Fajula Soler. La dedicació a la literatura no va poder ser, per tant, tan continuada ni prolifera com en el cas de Carreras, que no es va casar mai. Fins al final dels anys vint, sobretot, just abans de casar-se, Sacrest va publicar diverses composicions poètiques a la *Revista d'Olot* i a *El Deber*.

Els seus versos giren al voltant del tema de la religió (41) i del paisatge (aquests, però, contenen una menor càrrega de sensibilitat de la que aconseguien els versos de Carreras o de Devesa davant els ulls del lector); el lèxic que utilitza Sacrest, en canvi, sí que manté força paral·lelismes amb el de les altres dues poetes. En el poema *No envejo pas l'alosa que s'encela* (42), escrit el 13 de setembre de 1951, la veu poètica parla en primera persona a l'Amat, en aquest cas Jesucrist, i li diu: «No envejo pas l'alosa que s'encela, ni al torb, ni al pardalet, ni al rossinyol; tampoc mon cor anhela / ser l'oronell fendint l'espai d'un vol. / Amat, Amat, tinc santa gelosia / d'un ocelllet que -diuen- provà un dia / d'aconhortar-te en l'arbre de la Creu. / Et tinc enveja a tu, tendra cardina, / que et vares tenyir el bec de sang divina, / per arrencar una espina al Fill de Déu! / No envejo pas tan sols a la cardina... / Xopa de sang, també envejo a l'espina!».

Carta d'Octavi Saltor a Carreras, del dia 28 d'octubre de 1954, en la qual explica que proposarà el nom de Carreras per a una de les sessions de «Musa» de l'Associació de la Premsa de Barcelona.

Mercè Bayona: deixeble de la poesia de Carreras

Per altra banda, no podem, però, oblidar el nom Mercè Bayona Codina, una poeta que va néixer als Hostalets d'en Bas (a la Garrotxa), el 3 de juliol de 1903, i que va morir a les Planes d'Hostoles, el 1972. Bayona va començar els estudis de magisteri a Tarragona, que posteriorment abandonà. Es va adonar que allò que realment li agradava era escriure (les seves primeres composicions són del 1920) i que la seva vertadera vocació era el periodisme (segons afirma Joana Campistol i Triadú, l'any 1989, en el pròleg a l'obra *Poesia*, una recopilació de poemes de Bayona, escrits entre 1923 i 1970). Però la professió de periodista era inconcebible en la mentalitat d'aquella època. Es va casar, per voluntat explícita dels seus pares, amb Narcís Pruença Vila, de la Pruença de Cogolls, a la Vall d'Hostoles. Amb aquest casament es van unir dues des les famílies amb més llarga tradició i història de la zona. Després de casada, i amb els seus set fills, Mercè Bayona va continuar escrivint poesia: escriure'n representava per a ella una necessitat existencial (se sentia realment poeta) i aquesta era la forma de comunicar el seu Jo íntim.

Bayona va publicar a *La Tradició Catalana* tota una sèrie de poemes de caire intimista, d'una qualitat excel·lent, on la natura representa el mirall de l'ànima humana, i on la veu lírica parla als jorns hivernals «tristors i malaltissos» que tenen la «suprema vaguetat d'un cor sens il·lusions i instants felissos- de boirina suau envollats!». (43)

Benvolguda i distingida amiga:

He rebut ja el seu llibret de 1954, imprès a Olot, i que està integrat per 150 poemes. Potser són masses per a un breviarí d'amor, desamor i paisatge, que té el seu principal encís en el perfum personal que s'hi respira, com en un breu flascó femení d'evocacions i d'intimitats.

Per al meu gust, triaria de seguida, com a més reeixida de totes, la composició nº 105, de la pàg. 70: "Si no tinc esma per teixir cançons", on l'amplitud sonora de l'endecassíl·lab i les ben aïllades quatrenes estròfiques donen un to poètic superior a l'anecdòtic i madrigalesc d'altres fragments. Si vostè pogués mantenir-se a aquest nivell i al d'altres fines imatges sensitives del llibre, el contingut mitjà i l'equilibri d'ell hi haurien sortit guanyant.

Hi ha, en el volum, algun castellanisme, degut potser a errada d'impremta, com "llamarada", per "flamarada". I algunes sinèresis forçades, com "violoncel" per "violoncel", etc. I una certa ingenuïtat de diccio pueril, que V. té prou força i ingenuïtat per desterrar i superar, sense traïr la seva delicada feminitat.

Em permetré de proposar el seu nom per a una de les sessions de "Musa", a l'Associació de la Premsa de Barcelona, que tenen gran publicitat a tots els diaris barcelonins i que són després, en part, retransmeses radiofònicament. Tenen una durada d'uns deu minuts, i cada sessió comprèn quatre o cinc poemes, entre llengua castellana i catalana. Ja li escriuram, en el seu dia, directament, els organitzadors d'aquests cicles poètics culturals.

Afectes de la Maria i meus per a tots els seus. Ben seu affm. amic que no la oblidia,

28-X-54.

Mercè Bayona (1903-1972).

A més a més, el 10 de desembre de 1927, va publicar a la mateixa revista els poemes *Lleis del cor*, *Roses blanques* i *Sonantines*, inspirats en la lectura –segons diu ella mateixa en el títol preambular– d'unes poesies de Concepció Carreras.

La seva obra poètica, publicada bàsicament a *La Tradició Catalana* d'Olot, o en el volum pòstum, ja esmentat, *Poesia*, ha estat molt influïda (segons havia declarat ella mateixa en diverses ocasions) pel poeta mossèn Joan M. Freixas, també fill dels Hostalets d'en Bas, per Jacint Verdaguer, per Joan Maragall i per la mateixa Concepció Carreras, a qui va prendre com a referent i que la va iniciar en l'art de la versificació. Dos dels seus poemes (*Plenitud* i *Flors enceses*), inclosos en el llibre *Poesia*, són dedicats a Carreras.

Els temes centrals dels versos de Bayona són també la natura, la pàtria i la religió (recordem que la família Bayona era d'arrelades conviccions religioses). Quant al primer, en el poema *Cant de primavera*, publicat el 26 d'abril de 1924, la veu poètica expressa l'alegria que sent davant l'arribada de la primavera, una estació que «ben riallera / ja compareix; / coral amiga de les donzelles / i les ponzelles, / l'amor entre elles / recomparteix. [...] I les orenetes tornen cançades / a les porxades / on tenen niu. / Tendra pastora, / de veu sonora, / canta corrandes, / teixint garlandes / aprop del riu [...]».(44)

I en la composició *Peregrinatge espiritual a la Verge de Catalunya*, la veu poètica canta a la Moreneta amb una devoció com-

pletament submissa: «Rosa d'abril! ¡oh dolça Moreneta! / sou tan gentil que m'heu robat el cor; / si jo pugués volar com oreneta, / cercaria el solei de vostre amor. / Cel d'ilusions és vostre tabernacle, / blancs serafins teniu per missatgers; / volgueu, Senyora, fer un nou miracle, / tancant mon cor als mondanals plaers».(45)

En definitiva, podem afirmar que la trajectòria literària de Mercè Bayona va ser curta, però molt rica i interessant alhora, tant des del punt de vista formal, com temàtic i lèxic.

Carreras i els certàmens literaris

El dia 18 de juny de 1933, amb el poema *Madrigals de Primavera*, i sota el lema «Amor i Paisatge», Concepció Carreras va obtenir un premi en els Jocs Florals de la barriada Fargas de Barcelona, el president qualificador dels quals va ser el poeta barceloní Octavi Saltor(46), amb qui Carreras mantingué, posteriorment, una correspondència(47) molt interessant.

El juliol de 1933, Carreras va guanyar, a més a més, un altre guardó, aquesta vegada en els Jocs Florals d'Horta de Barcelona, amb Maurici Serrahima com a president del jurat. Dos mesos després, el setembre del mateix any, l'olotina va aconseguir un premi extraordinari en els Jocs Florals de Poble Nou, el Premi de la Secció Femenina, amb la composició número 95: *El trànsit a la joia*. Joan Estelrich era, en aquesta ocasió, el president del jurat, i entre la resta dels membres hi havia Lluís Bertrán Pijoan, Octavi Saltor i Domènec Juncadella. Un any més tard, el 15 d'agost de 1934, també va resultar premiada en els Jocs Florals de Malgrat de Mar, per la composició número 240: *Eglé*. Lema: «Amor i paisatge»(48), amb Saltor novament com a president del jurat qualificador.

Per altra banda, entre els escrits a mà que s'han conservat de Concepció Carreras, hi ha un paràgraf en relació a un premi literari de Berga (hi residia una de les seves germanes monges, Sabina), en el qual li va resultar premiat el poema *Entreu Senyora, entreu*.

L'interès, per tant, que va tenir sempre Concepció Carreras per introduir-se en els cercles culturals catalans de més rellevància, per aconseguir així un reconeixement públic a través, entre d'altres vies, dels certàmens, és obvi i innegable.

La maduresa literària

A partir del març de 1939, i després de tres anys de penúries de Guerra Civil Espanyola, Concepció Carreras va reprendre la seva tasca literària(49) col·laborant a la revista *¡Arriba España!*, publicada a partir del mateix any. A excepció d'un poema, *Más luz!*, de caire explícitament addicte al nou règim, la resta de composicions, escrites en alguns casos en català i en alguns en castellà, versaven sobre temes completament suprapolítics, centrats en l'amor i en la religió. Paral·lelament a aquesta revista, però creada deu anys més tard, el 1949, existia *Pyrene. Revista Mensual de las Artes y de las Letras*.

Adscrita al *Patrono de Estudios Históricos Olotenses*, una publicació, minoritària, d'excel·lent qualitat, publicada fins al 1957, en la qual Carreras, al costat de personalitats tan destacades com Octavi Saltor, va publicar-hi els seus poemes, en català. Durant aquests anys quaranta i cinquanta, l'olotina ja comptava amb un reconegut prestigi com a intel·lectual: l'any 1949 havia aconseguit un accèssit del premi del Gremi de Fabricants de l'Art Tèxtil en els Jocs Florals d'Olot, amb el plec poètic *Per la glòria d'unes fonts*, encapçalat pel lema «Estampes d'Olot». Un any després, el novembre de 1950, publicava a Olot el seu primer volum de poesia: *Elvira poemes. Les amoroses empremtes i Allò que no torna*, que dedicava a la seva mare, una obra que Octavi Saltor va elogiar –segons una carta conservada a l'arxiu Carreras–, i afirmà que la composició *De la pastora Eglé* recorda «moments idíl·lics d'«Els fruits saborosos» del gran mestre de poesia Josep Carner». El setembre de 1953 veié la llum el seu segon recull poètic: *Tribut al paisatge i Fonts d'Olot*, que va dedicar a l'historiador olotí Joan

Casulà Vilanova. I un any més tard, el 28 d'octubre de 1954, el tercer, *De l'amor i de la desamor*, obra amb la qual Carreras va aconseguir el punt més àlgid de la seva maduresa poètica i el reconeixement públic d'un sector de la intel·lectualitat catalana. Aquest mateix any 1954, a més a més, va guanyar la Flor Natural de poesia en el Certamen en honor a la Verge del Tura, organitzat per la Pontifícia i Real Acadèmia Mariana de Lleida, amb el plec poètic *Tríptic a la Verge del Tura*. El *Tríptic* va ser publicat, el mateix any, en el número 52 de la revista olotina *Pyrene*, amb les il·lustracions guardonades en el premi de pintura del mateix certamen, de Juli Batallé.

Per altra banda, a partir del novembre de 1955, i fins un mes abans de la seva mort –el setembre de 1961–, Carreras va publicar poesies de manera assídua en la revista setmanal *Misión. Órgano de la A.C. local y comarcal*.

El cas de Concepció Carreras no va passar, per tant, desapercbut en la història d'Olot ni de Barcelona –es va utilitzar, en no

- (1) L'article està centrat bàsicament en Concepció Carreras, donat que és la poeta que he investigat al llarg d'aquests darrers mesos, però els noms de Maria Mercè Devesa, Rosa Sacrest i Mercè Bayona (com als altres casos més destacables) també han de ser tinguts en consideració en tractar el tema de la poesia olotina.
- (2) Carreras, Concepció, «Madrigals de Primavera. III», dins *La Tradició Catalana*, núm. 914, Olot, 18 maig 1935, p. 382.
- (3) Segons l'historiador Josep M. Ainaud de Lasarte –l'obra del qual s'ha centrat en l'estudi del catalanisme–, i nebot del violinista Enric Ainaud (1875-1958), no es conserva cap arxiu específic de l'Acadèmia Ainaud. He reconstruït, però, les dates del període en el qual Carreras va estudiar-hi a partir de les notes aparegudes a la premsa olotina d'aquells anys.
- (4) Ricard Vives, juntament amb el violoncel·lista Joaquim Pere Marès i el violinista Marià Perelló, va fundar el Trio de Barcelona, un grup musical que, segons la premsa del moment, va actuar per primera vegada a Olot, el setembre de 1920. Cal remarcar, en relació a aquesta actuació musical, els assidus contactes que mantenien la intel·lectualitat barcelonina i l'olotina (entre la qual, Carreras) durant, sobretot, la primera meitat del segle vint.
- (5) Pilar Llongueres, filla de Joan Llongueres, va establir novament, a partir de la mort del seu pare, el 1953, contactes amb l'Institut Dalcroze de Ginebra, va renovar els cursos de formació musical i va crear l'actual Institut Joan Llongueres, situat al carrer Sèneca, número 22, de Barcelona, dirigit, a partir del 1964, arran de la mort de Pilar Llongueres, per les nêtes del músic, Núria i Pilar Trias Llongueres.
- (6) En l'obra *Bibliografia històrica del libro infantil en catalán*, de Teresa Rovira i M. del Carme Ribé, publicada a la Biblioteca Profesional de Anaba, a Madrid, el 1972, el gruix que ocupen els títols de Llongueres sobre pedagogia musical infantil és considerable (vegeu p. 69-71).
- (7) L'original d'aquesta carta es troba en el Centre de Documentació Musical de la Generalitat, en l'arxivador *Epistolari (I)*, amb d'altres, també adreçades a ell, de personatges de molt renom en la cultura catalana del moment com Jaume Bofill i Mates, Joaquim Folch i Torres, Feliu Elias, Pau Gargallo, Enric Granados, Joan Maragall, Ventura Gassol, Francesca Bonemaison, Octavi Saltor, M. Antònia Salvà o Eugeni d'Ors.
- (8) Felip Ribes ocupava, en aquells moments, el càrrec de director de l'Escola Municipal de Música d'Olot.
- (9) El novembre de 1940 va començar a ser publicat un anunci al setmanari olotí *Arriba España!* segons el qual a partir del dia 1 de novembre del mateix any quedava oberta la Secció de Rítmica i Plàstica, dirigida per la professora M. Concepció Carreras (ella tant utilitzava el nom de M. Concepció com el de Concepció. Les persones més properes la coneixien com a Conxita).
- (10) PUJULIÀ, Jordi, «El teatre al Centre Catòlic, en els darrers quaranta anys», dins *Centenari del Centre Catòlic*, imp. Aubert, Olot, desembre 1978, p. 65
- (11) Tots els programes dels Festivals Musicals de Carreras han estat consultats de

- l'arxiu personal de Josep M. Canals. A través d'aquests programes, he pogut constatar les següents representacions de la Secció de Rítmica Carreras al Teatre Principal d'Olot: la del divendres 4 de setembre de 1942, la de dimarts 5 de setembre de 1944, la del dimecres 11 de juliol de 1945 i la del 30 de juny de 1946.
- De la resta de representacions (sobretot a l'Orfeó Popular i al Centre Catòlic), que en són moltes –segons el testimoni de diversos exalumnes de Carreras–, ha estat impossible aconseguir els programes i, per tant, determinar-ne les dates exactes.
- (12) Quan el Parkinson ja havia guanyat força terreny i la tremolor li dificultava molt la coordinació de moviments, el seu nebot Anton Maria Armengol Carreras (fill de la seva germana gran, Eulàlia) la substituïda al piano en els assajos (que tenien sovint lloc a les golfes –plenes de vestits de tots tipus– i al menjador de casa seva) i en les representacions musicals infantils.
 - (13) CASULÀ i VILANOVA, Joan, «Dimensió humana de Concepció Carreras», dins *Homenatge a M. Concepció Carreras. Casa de la Cultura d'Olot, 19 d'octubre del 1968*, Imp. Aubert, Olot, gener 1970, p. 21-22.
 - (14) Per anar a ls Preses, Carreras agafava, normalment, un cotxe de cavalls a prop de la paça Clarà (coneguda com a Parc Vell) d'Olot, que la portava i'ns a l'estació de tren, i allà, un tren (un dels que feien la línia Olot-Girona) fins a les Preses. En algunes ocasions, els pares d'alguns alumnes de l'escola de les Preses l'acompanyaven fins a Olot, o bé també la família Mata de la mateixa localitat veïna, amb qui mantenia estrets lligams d'amistat.
 - (15) *La Tradició Catalana* va ser publicada, a Olot, des del 7 de setembre de 1917 fins al 18 de juliol de 1936, fins just abans de la Guerra Civil Espanyola.
 - (16) *La Revista d'Olot* va començar a ser publicada, mensualment, a Olot, el 25 de gener del 1926, sota la direcció de l'escriptor i artista Josep M. Mir Mas de Xexàs, i seguia una línia d'una gran qualitat literària i d'acurament de format, molt similar a la *Revista de Catalunya* (fundada a Barcelona, dos anys abans, per Antoni Rovira i Virgili).
 - (17) *El Deber* era una revista catòlica i tradicional que va ser publicada a partir del 1897, al voltant del rector d'Olot, Esteve Ferrer, i totalment contrària a *L'Olotí* (portaveu del Centre Catalanista d'Olot).
 - (18) *La Ciutat d'Olot* era un setmanari d'informació catalanista-republicà, publicat setmanalment, en català, des del 21 de maig de 1932 fins al 8 d'agost de 1936 amb un buit d'un any (el 1933).
 - (19) La publicació *El Carme* tenia una ideologia marcadament catòlica, i va ser editada des del juliol de l'any 1934 fins al juliol de l'any 1936. El darrer número va coincidir també, no casualment, amb l'esclat de la Guerra Civil Espanyola.
 - (20) CARRERAS, Concepció, «Per què t'he conegut?», dins *Revista d'Olot*, any I, núm. 3, Olot, març 1926, p. 10.
- Aquest poema va ser inclòs, el 1950, en el volum de poesia de Carreras *Elvira Poesmes. Les amoroses empremtes i Allò que no torna*, amb alguns canvis lèxics i ortogràfics, sobretot en la primera estrofa.

poques ocasions, en articles i ressenyes, el mot *poetessa* per referir-se a ella-. Així mateix, els seguidors de la seva mateixa línia ideològica van retre-li diversos homenatges: el 19 d'octubre de 1968, a la Casa de Cultura d'Olot (amb les adhesions, entre d'altres de Carme Guasch, Maria Mercè Devesa i Roser Matheu de Gallardo -filla del prohoms de la Renaixença Francesc Matheu-); el 1975, amb la inauguració a Olot del Jardí Poètic Concepció Carreras; l'any 1969, amb la creació del Premi Concepció Carreras en els Premis Ciutat d'Olot, gràcies a la iniciativa de Lluís Armengol, i prolongat fins al 1979; algun dels recitals que l'associació Amics de les Lletres Garrotxines van dedicar a l'escriptora; i, sota la iniciativa d'ALBA -Associació de Dones de la Garrotxa- tot un seguit d'actes i la publicació, en motiu de la celebració del centenari del naixement de Carreras, del llibre *Enfilant cançons. Plec de poemes inèdits*, encapçalat per un pròleg de l'escriptora Montserrat Vayreda i Trullol. És innegable, doncs, que el temps no ha aconseguit esborrar defi-

nitivament la veu d'aquesta valuosa escriptora(50), però sí que l'havia reclòs en un punt desconegut per a molts lectors, un punt que restava, fins ara, pendent en l'obligació moral de tota història de la literatura. Tanmateix, els versos de comiat que la mateixa Carreras ens dedicava en el poema *Adéu tothom*, no s'han arribat a convertir, sortosament, en un adéu per sempre:

Adéu tothom! Deixo el niu
on tot benestar se'm veda...
me'n vaig a fer la viu-viu
al ras d'una tomba freda!
Per company i confident
de tot dia i tothora
tindrè el violoncel del vent
que gemega i canta i plora!(51)

Carme Ramilo Martínez és filòloga.

- (21) CARRERAS, Concepció, «Lluita», dins la *Revista d'Olot*, any II, núm. 13, Olot, gener 1927, p. 10.
- (22) El primer número de *La Dona Catalana* va ser publicat el dia 9 d'octubre de 1925. Dos mesos més tard ja trobem el nom de Carreras en les seves pàgines.
- (23) CARRERAS, Concepció, «Desamor», dins *La Dona Catalana*, Barcelona, 18 desembre 1925, p. 13
- (24) La família de Carreras no va acceptar mai la relació que aquesta i Joaquim Sacrest mantenien.
- (25) Recordem que el número de fotos (21) no coincideixen amb el número de poemes guardonats (50), perquè de moltes de les participants premiades van ser seleccionades més d'una poesia.
- (26) A partir del 26 de març de 1926, els poemes considerats adients per formar part del Concurs de Poesia Femenina de *La Dona Catalana* van ser publicats setmanalment a la revista.
- (27) Amb les sigles LDC em referiré, al llarg de l'article, a la revista *La Dona Catalana*.
- (28) ROC DE MONTSENY, «La dona i la Poesia», dins *La Dona Catalana*, Barcelona, 24 març 1927.
- (29) La data d'edició no apareix en el volum.
- (30) FOLCH I TORRES, Manuel, pròleg del *Llibre d'Or de la Poesia Femenina*, Edicions Bosch, Barcelona (el volum consultat, amb top. 2001-8-10245, es troba en el fons documental de la Biblioteca Nacional de Catalunya, a Barcelona).
- (31) El veredict del concurs va ser publicat el 28 de juny de 1929, en el número 195 de *La Dona Catalana*, p. 3.
- (32) Olot s'ha convertit, sobretot durant la segona i la tercera dècada del segle vint, en lloc predilecte d'estiueig per a la burgesia barcelonina, i una bona part d'intel·lectuals hi passaven les vacances, i la Garrotxa, en conseqüència, havia estat tema central de moltes publicacions d'aquells anys.
- (33) Es reivindicava en els diferents mitjans escrits de comunicació un més important i destacat paper de la dona en la societat en general (cultura, política, etc.); no obstant això, s'anunciaven també cursos de tasques domèstiques (cuina, brodat...), així com la responsabilitat que aquesta tenia sobre l'educació dels fills. La imatge que apareixia de la dona era la d'una mare i la d'una esposa perfecta.
- (34) MONTCLAR, Elisenda, «El Salvador del món polític és la dona», dins *La Dona Catalana*, núm. 354, Barcelona, 15 juliol 1932.
- (35) REAL MERCADAL, Neus, *El Club Femení i d'Esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural*, Biblioteca Serra d'Or, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1998, p. 61.
- (36) He decidit incloure aquest punt i el dedicat a Mercè Bayona aquí, i no al final de l'article (centrat sobretot en Carreras), perquè, d'aquesta manera, i seguint un criteri cronològic, dono al text una major cohesió.
- (37) Segons Jaume Garcón Rodà -amic personal de Devesa i autor del pròleg sobre ella, en l'obra *Tres poetesses olotines. Ma. Concepció Carreras. Maria Mercè Devesa. Rosa Sacrest*, il·lustrada amb xilografies originals de l'artista

- olotí Miquel Plana, i publicada a Olot, per la impremta Aubert, el 1993- als catorze anys Devesa ja escrivia versos.
- (38) Cal aclarir que no he buidat, donat que el meu estudi es va centrar més en Carreras, totes les fonts on Devesa podia haver publicat. La seva obra, però, segons les revistes que he anat consultant, no és molt extensa. La guerra civil i el seu casament amb Sagarra van estroncar-li la carrera literària.
- (39) DEVESA, Maria Mercè, «El clavell», inclòs en el llibre *Tres poetesses olotines. Ma. Concepció Carreras. Maria Mercè Devesa. Rosa Sacrest*, imp. Aubert, Olot, 1993, p. 46.
- (40) *Ibid.*, p. 55.
- (41) Les referències religioses són molt abundants en l'obra de Rosa Sacrest.
- (42) SACREST, Rosa, «No envejo pas l'alosa que s'encelà», dins *Tres poetesses olotines. Ma. Concepció Carreras. Maria Mercè Devesa. Rosa Sacrest*, imp. Aubert, Olot, 1993, p. 61.
- (43) BAYONA, Mercè, «Grisor», dins *La Tradició Catalana*, any IX, 21 novembre 1925, p. 773.
- (44) BAYONA, Mercè, «Cant de primavera», dins *La Tradició Catalana*, any VIII, núm. 347, Olot, 26 abril 1924, p. 251 i 252.
- (45) BAYONA, Mercè, «Peregrinatge espiritual a la Verge de Catalunya», dins *La Tradició Catalana*, any VIII, núm. 349, Olot, 10 maig 1924, p. 284 i 285.
- (46) L'advocat i escriptor olotí Lluís Armengol Prat, nebot polític de Concepció Carreras -el pare d'ell es va casar amb la germana gran d'ella, Eulàlia Carreras-, va afirmar en una entrevista, el 26 de juny del 2001, que, possiblement, aquest premi va ser el punt de partida de l'amistat que van mantenir posteriorment Concepció Carreras i Octavi Saltor.
- (47) Tot aquest epistolari (juntament amb fotografies i obra inèdita) es conserva en l'arxiu de la família Carreras, a Olot.
- (48) El poema *Eglé* va ser publicat, el 7 de setembre de 1934, a la revista *El Deber*. En el poema, el personatge central, una pastora, Eglé, es troba en una total simbiosi amb la natura, que adquireix molt de relleu i personalitat.
- (49) La seva vida havia fet un fort canvi: el pare i la mare havien mort l'any 1936 i 1939, respectivament. La fàbrica de xocolata, a més a més, va haver de tancar les seves portes, durant els tres anys de guerra civil. A partir del 1939, el negoci familiar va anar cap a una inevitable davallada (l'edifici on havien viscut sempre va ser traspasat, juntament amb Ca l'Adroguer del Tura, a una família d'Olot. Les dues germanes Carreras solteres, Concepció i Dolors, van continuar-hi, però, vivint, gràcies a un conveni que van fer amb els nous propietaris). La fàbrica va romandre en funcionament encara alguns anys més després de l'acabament de la guerra.
- (50) Tota l'obra de Concepció Carreras es troba recopilada (segons un criteri cronològic) en el treball d'investigació *Concepció Carreras (1893-1961): dona i literatura a la Catalunya del segle XX*.
- (51) CARRERAS, Concepció, «Adéu tothom!», dins *De l'amor i de la desamor*, Imp. Aubert, Olot, febrer 1954.